

Zonder relatie geen prestatie

Op 6 maart 2018 nam prof. dr. Luc Stevens officieel afscheid als directeur van het NIVOZ (Nederlands Instituut voor Onderwijs- en opvoedingszaken). Hilbertine Bos en Hans Bakker hadden een gesprek met hem om te polsen hoe zijn gedachtegoed te verbinden is met de visie van Ontwikkelingsgericht Onderwijs.

In grote lijnen kun je zeggen dat Luc Stevens als orthopedagoog van het 'behandelen' van jongeren met gedrags- en motivatieproblemen opschoof naar het 'voorkomen' van die problemen. Dat deed hij door juist duidelijk te maken wat de consequenties voor het onderwijsstelsel zouden moeten zijn als je de behoeften van jongeren serieus neemt. Van curriculum schoof hij op naar de leerling. In die zin past dit bij het gedachtegoed van OGO. Met zijn uitspraak 'Zonder relatie geen prestatie' kwam behalve de leerling ook de leraar als persoon scherper in beeld. Stevens kreeg in zijn loopbaan steeds meer moeite met de verwording van de wetenschap tot een smalle positivistische cultuur van meten en afrekenen. Dat is een jas die de pedagogiek en de relatie tussen opvoeder en kind niet goed past. We leggen hem enkele vragen voor die aangeven hoezeer zijn gedachtegoed verbindbaar is met de uitgangspunten van OGO.

Wat is belangrijk om van deze wereld te leren kennen?

Kinderen leren hoe te handelen in context. Wat mij betreft en dat is ook een deel van mijn ontwikkeling, is het zo dat de status van de wetenschap zich manifesteert in het primaat van de kennis. Sinds Descartes is de mens een kennend wezen geworden. In onze onderwijscultuur hebben we het primaat aan de kennis gegeven. We hebben het primaat van het handelen, zoals we dat van huis uit kennen, aan de kennis gegeven. We moeten dus een oplossing zien te vinden voor die dualiteit, handelen en kennis. Laten we kennis ons handelen sturen, dan is het de vraag of wij met onze kinderen wel goed uitkomen.

Hoe kijkt u naar het kind?

Een goede vraag voor onderwijsgeven-den is 'hoe kijk je naar kinderen en hoe waardeer je ze?' Dat is een pedagogische vraag. Dat heeft een vooral sociale context nodig. Het eerste antwoord op de vraag hoe ik naar kinderen kijk, is pedagogisch gezien 'het kind is van zichzelf'.

Een kind zal zijn ontwikkelingsopgave zelf moeten vervullen in een context, dat is het uitvoeren op de eigen manier met wat haar of hem is gegeven. Een kind is niet een afgeleide van de ouders of de etnische groep. Een misvatting van het onderwijs in de afrekencultuur is dat het onderwijssysteem op zich het kind beschouwt als een afgeleide van het curriculum. Echter, het kind is afgeleide van zichzelf. Dat betekent voor een opvoeder nog al wat. Het betekent dat je het accepteert zoals het is en niet probeert er iets anders van te maken. Dat is in het onderwijs een hele opgave.

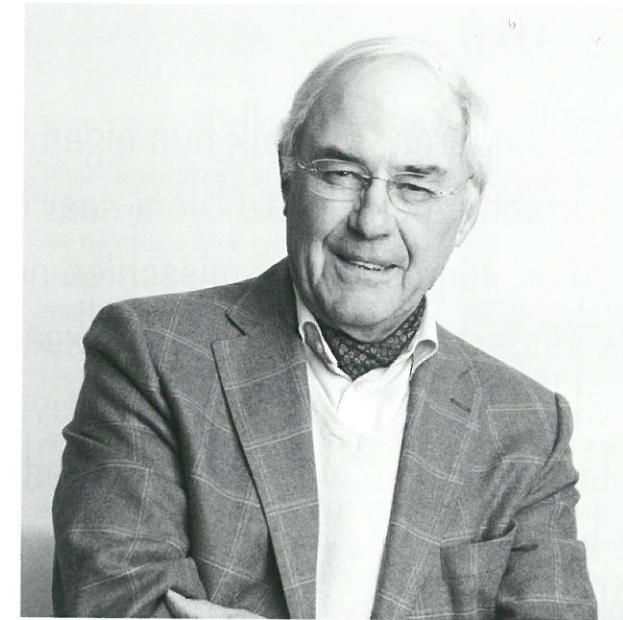
Vanaf welke leeftijd kun je kinderen bewust maken van de drie basisbehoeften (relatie, competentie en autonomie)?

Uit die vraag spreekt maakbaarheid. En je kan ook verdedigen dat een adequate opvoeding altijd rekening zal houden met die drie basisbehoeften, die van het begin af aan gegeven zijn. Dat noemen we dan het kind respecteren, zonder het kind aan zichzelf over te laten. Het wordt

wel opgevoed, beschermd en uitgedaagd. Die bewustzijnsontwikkeling die gaat al veel verder dan Piaget veronderstelde. We kunnen spreken in termen van metacognitie bij bewustwording, die zie je bij jonge kinderen al vanaf 1,5 tot 2,5 jaar. Jerome Bruner geeft in een prachtig boekje daarvan al voorbeelden. Twee vrienden die staan te praten, de één heeft een dochtertje bij zich van 2,5 jaar die veinst dat ze naar toilet moet. Die kleine kinderen brengen je in de hoek waar ze je hebben willen. Krijgen ze het niet bij papa, dan proberen ze het bij mamma. De kinderen kennen jou als opvoeder als hun broekzak, zoals een leerling een leraar kent. Het onderzoek hierover is prachtig om te zien. Hoe kinderen het gedrag van hun leraar kunnen voorspellen. Kinderen manipuleren hun ouders en leraren. Dus al heel vroeg is dat zelfbewustzijn in ontwikkeling. Ik zie het bij mijn kleinkinderen, dat de bewegingsruimte voor de ouders wordt beperkt.

Hoe zou het handelen van leerkrachten moeten zijn in uw optiek, heeft u een advies?

Om het primaat van de kennis te kantelen naar het primaat van het handelen zouden leerkrachten moeten communiceren dat ze hoge verwachtingen van leerlingen hebben. Een kind gedijt onder hoge verwachtingen en gaat zich aanpassen aan lage verwachtingen. Bekend gegeven is dat dat je bij een bepaalde leraar altijd een vijf, zes hebt, of een zeven. Die heeft een verwachting van je en dat cijfer komt daarmee overeen. Kinderen gaan presteren naar de verwachtingen van hun leraren. Dat is één van de nadelen van het differentiëren in het onderwijs. In groep 3 beginnen al de differentiërende methodes, afhankelijk van de tempo's van de kinderen. We weten uit onderzoek als je op een bepaald niveau zit van A of C, dat je daar niet meer uitkomt. Leraren maken het zichzelf erg moeilijk om hoge verwachtingen van leerlingen aan te houden door alle kwalificaties die ons onderwijssysteem kent. Dat is geenszins

een verwijt, dat hoort bij de praktijk van het onderwijs dat je beoordeelt en een cijfer geeft. Daaraan is bijna altijd een verwachting gekoppeld, en een verwachting gaat zichzelf invullen: de selffulfilling prophecy. Differentiëren in het onderwijs zou wel eens meer problemen dan voordelen kunnen opleveren. Leraren die minder onderscheid maken, halen bij kinderen betere resultaten dan leraren die veel onderscheid maken. Mijn advies aan leraren is dan ook: maak weinig onderscheid tussen kinderen en laat de didactiek je niet verleiden dat wel te doen.

Hoe ziet u voor zich wat er in het onderwijs moet veranderen om het kind in het middelpunt te zetten?

Dat houdt een stevige oriëntatie in voor bestuurders, schoolleiders, leraren en alle betrokkenen om de pedagogische vragen in de school en samenleving voor ogen te hebben. En die zijn er volop. Er is een grote verlegenheid bij onderwijsbetrokkenen; die houden hun aandacht het liefst bij het curriculum en de schoolregels. Maar de vraag vanuit de kinderen en de ouders uit gezien is: hoe is de sfeer in school? En waar berust die sfeer op? Wat zijn de normen en de waarden van de leraren? Is daar overeenstemming, is er een

pedagogisch klimaat, is er een schoolklimaat, is er een schoollethos? Ethics, dat Engelse woord vind ik eigenlijk het beste. "Wordt mijn kind op school een goed en gelukkig mens?" vragen ouders zich af. In mijn klinische werk heb ik geleerd dat ouders maar één vraag voor hun kind hebben. Dat het zichzelf ervaart, dat het iets kan en bijdraagt aan de samenleving. Ze bedoelen daarmee: ingebed in een sociale context, waarin hij of zij gewaardeerd wordt. Dat is wat ouders willen en dat willen ze op school ook terug zien. De neoliberale conditie laat een ander klimaat zien, helaas. Zeer instrumenteel en prestatief georiënteerd, competitief en hard. Daartegen zouden leraren meer moeten ageren.

i Hilbertine Bos is masterstudente Onderwijspedagogiek aan de VU en werkzaam als leerkracht groep 5 op basisschool De Hoeksteen in Nijkerk. Hans Bakker is werkzaam als lector en docent Pedagogiek en Onderwijskunde aan de pabo op de Christelijke Hogeschool Ede.